

ΓΙΑΝΝΗΣ Ι. ΠΑΣΣΑΣ

έκφραση έκθεση

α' γενικού λυκείου

ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ

- * Συνοπτική θεωρία με διαγράμματα
  - * Αναλυτικές απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου
  - * 16 Διαγωνίσματα για όλη την εξεταστέα ύλη με επιλεγμένα θέματα από την Τράπεζα Θεμάτων
-

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ

I. Τα όρια της γλώσσας	11
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	11
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	12
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	14
II. Οι ποικιλίες της γλώσσας	15
1. Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες	15
Α. Στοιχεία θεωρίας	15
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	16
2. Κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες.....	20
Α. Στοιχεία θεωρίας	20
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	20
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	27
III. Οι οπτικές της γλώσσας	29
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	29
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	29
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	33
IV. Η δημιουργικότητα της γλώσσας	34
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	34
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	35
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	37
V. Παραγωγή κειμένων	38
Α. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	38
VI. Ειδικές γλώσσες	47
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	47
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	47
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	49
VII. Οργάνωση του λόγου	51
α. Η οργάνωση του λόγου και οι ειδικές γλώσσες	51
Α. Στοιχεία θεωρίας	51
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	51
β. Η οργάνωση του λόγου και η πειθώ.....	52

γ. Η οργάνωση του λόγου και το επιχείρημα	52
Α. Στοιχεία θεωρίας	52
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	54
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις	56
δ. Η οργάνωση του λόγου και η αιτιολόγηση	58
ε. Οργάνωση ευρύτερου κειμένου (έκθεσης) με αιτιολόγηση	58
Α. Στοιχεία θεωρίας	58
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	60
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις	65
VIII. Θέματα για συζήτηση και έκφραση - έκθεση	66
Α. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	66
Διαγώνισμα 1	77
Διαγώνισμα 2	80
Διαγώνισμα 3	83
Διαγώνισμα 4	86
Διαγώνισμα 5	89
ΜΕΡΟΣ Β': Ο ΛΟΓΟΣ	
I. Προφορικός και γραπτός λόγος	95
Α. Στοιχεία θεωρίας	95
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	99
Γ. Θέματα για έκφραση / έκθεση σχετικά με τον προφορικό και το γραπτό λόγο	106
Δ. Πρόσθετες ασκήσεις	111
II. Διάλογος	113
Α. Στοιχεία θεωρίας	113
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	115
Γ. Θέματα για έκφραση / έκθεση σχετικά με το διάλογο	123
Λεξιλόγιο	128
Δ. Θέματα για έκφραση / έκθεση σχετικά με την εφηβεία	131
Ε. Θέματα για έκφραση / έκθεση σχετικά με την αγάπη και τον έρωτα	140
ΣΤ. Πρόσθετες ασκήσεις	146
Διαγώνισμα 1	147
Διαγώνισμα 2	151
Διαγώνισμα 3	154
Διαγώνισμα 4	157
Διαγώνισμα 5	161
Διαγώνισμα 6	164
Διαγώνισμα 7	167
Διαγώνισμα 8	171

ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

I. Γενικές παρατηρήσεις	177
1. Μεθόδευση της περιγραφής	177
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	177
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	178
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	186
2. Η γλώσσα της περιγραφής	187
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	187
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	188
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	189
3. Το σχόλιο και η οπτική γωνία στην περιγραφή	190
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	190
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	191
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	192
II. Διάφορα θέματα/αντικείμενα της περιγραφής	193
1. Περιγραφή ενός χώρου/κτιρίου	193
Α. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	193
Λεξιλόγιο - Λεξιλογικές και γλωσσικές ασκήσεις.....	193
Β. Πρόσθετες ασκήσεις.....	200
2. Περιγραφή προσώπου/ατόμου	200
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	200
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	200
Λεξιλόγιο σχετικό με την περιγραφή ατόμου - Λεξιλογικές ασκήσεις.....	204
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	206
3. Περιγραφή ζωγραφικού πίνακα ή άλλου έργου τέχνης	207
Α. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	207
4. Ειδικά θέματα	208
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	208
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	208
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις.....	210
III. Έκφραση - Έκθεση: Θέματα σχετικά με την ενδυμασία και τη μόδα ...	211
Α. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	211
Β. Πρόσθετες ασκήσεις.....	217
IV. Οργάνωση του λόγου	218
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	218
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου.....	218
Διαγώνισμα 1.....	222

ΜΕΡΟΣ Δ΄: ΑΦΗΓΗΣΗ

I. Αφήγηση	227
1. Ορισμός της αφήγησης	227

A. Στοιχεία θεωρίας	227
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	227
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις	228
2. Αφηγηματικό περιεχόμενο και αφηγηματική πράξη	228
A. Στοιχεία θεωρίας	228
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	229
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις	230
3. Αφηγηματικά είδη, το ύφος και ο σκοπός τους	231
A. Στοιχεία θεωρίας	231
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	231
Λεξιλόγιο σχετικό με τα κείμενα της ενότητας	235
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις	238
4. Ποιος αφηγείται;	242
A. Στοιχεία θεωρίας	242
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	243
5. Η οπτική γωνία στην αφήγηση	243
A. Στοιχεία θεωρίας	243
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	243
6. Αφηγηματικοί τρόποι	249
A. Στοιχεία θεωρίας	249
B. Πρόσθετες ασκήσεις	250
7. Αφηγηματικός χρόνος	252
A. Στοιχεία θεωρίας	252
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	253
Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση που ακολουθούν	256
Γ. Θέματα για έκφραση / έκθεση	259
Δ. Πρόσθετες ασκήσεις	271
II. Περιγραφή και αφήγηση	274
A. Στοιχεία θεωρίας	274
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	274
Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση που ακολουθούν	277
Γ. Θέματα για έκφραση / έκθεση	279
Δ. Πρόσθετες ασκήσεις	287
III. Οργάνωση του λόγου	290
A. Στοιχεία θεωρίας	290
B. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	290
Γ. Πρόσθετες ασκήσεις	294
Διαγώνισμα 1	295
Διαγώνισμα 2	298

ΜΕΡΟΣ Ε΄: ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

Το χρονογράφημα	303
Α. Στοιχεία θεωρίας.....	303
Β. Λύσεις ασκήσεων σχολικού βιβλίου	303
Απαντήσεις στις πρόσθετες ασκήσεις και στα διαγωνίσματα	311

ΜΕΡΟΣ Α΄

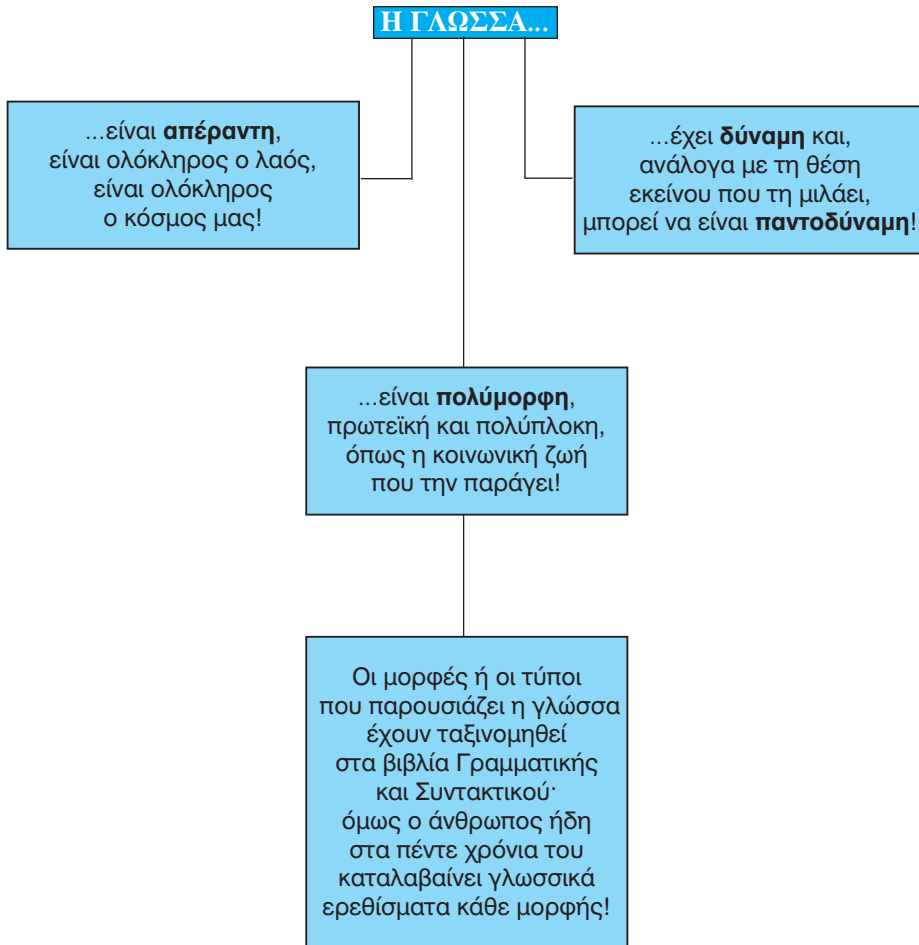
**ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ
ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ**

I.	Τα όρια της γλώσσας	11
II.	Οι ποικιλίες της γλώσσας	15
III.	Οι οπτικές της γλώσσας	29
IV.	Η δημιουργικότητα της γλώσσας	34
V.	Παραγωγή κειμένων	38
VI.	Ειδικές γλώσσες	47
VII.	Οργάνωση του λόγου	51
VIII.	Θέματα για συζήτηση και έκφραση - έκθεση	66

I

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Α. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Β. ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

σελ.
14

Προσπαθήστε να ανιχνεύσετε στο κείμενο β φράσεις παρόμοιες με εκείνες του κειμένου α. Δημιουργήστε και άλλες δικές σας. Αν, μάλιστα, σχεδιάζετε να εκδώσετε ένα περιοδικό της τάξης σας, συγκεντρώστε τέτοιες φράσεις, από τα κείμενα και από αυτές που δημιουργήσατε, για να τις χρησιμοποιήσετε ως μηνύματα στην πρώτη σελίδα αλλά και σε άλλες σελίδες του περιοδικού σας.

Συσχετισμός κειμένων

- Γλώσσα είμαι εγώ → η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου / γλώσσα ατομική.
- Γλώσσα είναι ο κόσμος → κύμα ζωής / Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός.
- Γλώσσα είναι ό,τι κάνει ο κόσμος → μικροεπεισόδια... και κατάνυξη.
- Γλώσσα είναι να φαντάζεσαι... να δημιουργείς → επιστήμη... και φιλοσοφία.
- Γλώσσα είναι ο έλεγχος και η πειθώ → ανταλλαγή αισθημάτων... συνομιλία.
- Γλώσσα είναι η επικοινωνία → άνοιγμα και επαφή... και παράκληση.
- Γλώσσα είναι το γέλιο → τραγούδι... και καημός.

Άλλες φράσεις

Γλώσσα είναι: η αγάπη και η φιλία, το πάθος για ζωή και επικοινωνία, η γνώση και η πληροφορία, η σιωπή και τα όνειρα, η αμφιβολία και η αναζήτηση, το κόιταγμα και το άγγιγμα κτλ.

σελ.
15

Μετασχηματίστε τη φράση: «Η φιλία ενώνει τους λαούς».

- Ενώνει τους λαούς η φιλία.
- Τους λαούς ενώνει η φιλία.
- Ενώνει η φιλία τους λαούς;
- Ενώνει τους λαούς η φιλία;
- Η φιλία ενώνει τους λαούς;
- Δεν ενώνει τους λαούς η φιλία;
- Η φιλία δεν ενώνει τους λαούς;
- Η φιλία ενώνει τους λαούς!
- Ενώνει τους λαούς η φιλία!
- Η φιλία ενώνει τους λαούς...
- Ενώνει η φιλία τους λαούς...

Διάβασε τα κείμενα και τις φράσεις που ακολουθούν και προσπάθησε να αναγνωρίσεις τρόπους επιβολής και συμπεριφοράς. Σκέψου ακόμη με ποιον τρόπο συμβάλλουν στην προσέγγιση ή στην απομάκρυνση των συνδιαλεγομένων.

- «Στρατιωτικός νόμος... Ζήτη το Έθνος»: Αυταρχικός πολιτικός λόγος, που στοχεύει στον εκφοβισμό, στην επιβολή, και όχι στην πειθώ. Κυριαρχούν ο ρηματικός και μικροπερίοδος λόγος και το ασύνδετο σχήμα. Κάθε αντίλογος απορρίπτεται.
- «Αν τύχει και αργήσω, να περιμένεις λίγο»: Παράκληση, όχι προσταγή. Η υποθετική πρόταση (που μάλιστα προτάσσεται) περιορίζει ακόμα περισσότερο την ένταση της παράκλησης (δεν είναι σίγουρο ότι θα αργήσω) και γι' αυτό γίνεται πιο εύκολα αποδεκτή από τον δέκτη.
- «Περίμενέ με, αν αργήσω»: Η χρήση της προστακτικής προδιαθέτει αρνητικά τον δέκτη, αφού δεν αρέσουν σε κανέναν οι διαταγές.
- «Παρακαλώ, μην καπνίζετε»: Η λέξη «παρακαλώ» δίνει έναν τόνο ευγένειας στον λόγο, που εκτιμάται ιδιαίτερα από τον δέκτη.
- «Ευχαριστούμε που δεν καπνίζετε»: Οι λέξεις «ευχαριστούμε» και «δεν» στοχεύουν στο φιλότιμο του δέκτη πέραν της ευγένειας του λόγου.
- «Άκουσε, μικρέ... και ξεκουνπίσου»: Κατηγορηματική διαταγή. Οι προστακτικές και η λέξη «μικρέ» προσβάλλουν τον δέκτη.
- «Θα σε πείραζε, παιδί μου... από αυτή τη θέση;»: Η κατάφαση μετατρέπεται σε ερώτηση, η προστακτική σε οριστική και η λέξη «μικρέ» σε «παιδί μου». Η ευγένεια της παράκλησης την κάνει πιο εύκολα αποδεκτή.
- «Κάθισε»: Πρόταση που αποτελείται μόνο από το ρήμα σε προστακτική. Ο επιτακτικός τόνος δεν αφήνει περιθώρια αντίδρασης.
- «Δε θα ήθελες να καθίσεις;»: Η κατάφαση μετατρέπεται σε ερώτηση. Η απόφαση εναπόκειται τώρα στον δέκτη («θα ήθελες»).
- «Γυναίκα, τα παπούτσια μου»: Προσταγή με προσβλητικό και υποτιμητικό χαρακτηριστικά («γυναίκα»). Απομακρύνει τον δέκτη.
- «Θα σε συμβούλευα να δεις αυτό το έργο»: Η χρήση του δυνητικού τύπου οριστικής (θα + οριστική παρατατικού: «θα σε συμβούλευα») αφήνει περιθώρια επιλογής στον δέκτη. Το ρήμα «συμβούλευα» όμως θα προκαλέσει την αντίδρασή του (οι άνθρωποι δε δέχονται εύκολα συμβουλές).
- «Πού είσαι, Πέτρο... να έβλεπες το παιδί»: Η χρήση της υποτακτικής («να πήγαινες», «να έβλεπες») δίνει περιθώρια επιλογής στον δέκτη και κάνει την επιθυμία περισσότερο αποδεκτή.

Γ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Να ενώσετε τις φράσεις της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β, έτσι ώστε να αποκαλυφθούν οι τρόποι επιβολής και συμπεριφοράς που εκφράζονται στις φράσεις της στήλης Α.

A	B
α) Πάλι εδώ είσαι; Έξω! Έξω! Πήγαινε στο σπίτι σου αμέσως!	1) συγκατάβαση
β) Φέρε μου γρήγορα τα κλειδιά μου.	2) πρόσκληση
γ) Παρακαλώ, περιμένετε λίγο. Ο γιατρός εξετάζει κάποιον ασθενή.	3) διαταγή
δ) Καλά, καλά! Θα κάνω ό,τι μου πείτε.	4) παράκληση
ε) Κάνε αυτό που σου λέω, χωρίς να φέρνεις αντιρρήσεις.	5) απαίτηση
στ) Κάθισε να δειπνήσεις μαζί μας.	6) προειδοποίηση
ζ) Αν συμπεριφερθείς ξανά με αυτό τον τρόπο, θα αποβληθείς από το σχολείο.	7) ωμή εντολή

Διαγώνισμα 1*

Διδακτική ενότητα: Γλώσσα και Λόγος

Υπάρχει ιδανικός ομιλητής της γλώσσας;

■ Κείμενο

Δεν υπάρχει στη γλώσσα «ιδανικός ομιλητής». Θα διατυπώσω εδώ μερικές σκέψεις για το θέμα αυτό, τις οποίες θέτω στην κρίση των αναγνωστών.

Κατ' αρχάς, τι θα σήμαινε και ποιος θα χαρακτηριζόταν «ιδανικός ομιλητής»; Θα ήταν, νομίζω, αυτονόητα αυτός που κατέχει πλήρως τη μητρική του γλώσσα σε όλα τα επίπεδα και που τη χρησιμοποιεί άψογα στον προφορικό και τον γραπτό του λόγο. Τι σημαίνει όμως αυτό στην πράξη; Ότι γνωρίζει άριστα όλο τον **λεξιλογικό θησαυρό** μιας γλώσσας, όλο τον γραμματικό μηχανισμό και όλες τις δυνατές συντακτικές λειτουργίες της γλώσσας. Ακόμη, ότι γνωρίζει την ιστορική γραφή (ορθογραφία) όλων των λέξεων και τύπων και, το κυριότερο, ότι γνωρίζει όλο το φάσμα εφαρμογής των χρήσεων λέξεων, τύπων και συντακτικών δομών στα διάφορα επίπεδα της **πραγματικής επικοινωνίας**. Αν, λοιπόν, σκεφθούμε τον όγκο, τις διαστάσεις και την πολυπλοκότητα αυτής της γνώσης, μπορούμε να καταλάβουμε γιατί είναι ανέφικτο να υπάρξει «ιδανικός ομιλητής», δηλαδή ένα ιδανικό πρότυπο γνώσης και χρήσης μιας συγκεκριμένης γλώσσας.

Αυτό που υπάρχει είναι ο «προσεκτικός ομιλητής», δηλαδή ο ευαίσθητος χρήστης, που πασχίζει ακατάπαυστα να αρθρώνει ποιοτικό λόγο. Είναι αυτός που καλλιεργεί και εμπλουτίζει συνεχώς τη γνώση του στη γλώσσα με διαβάσματα και ακούσματα, με συνεχή άσκηση στην παραγωγή και κατανόηση κειμένων (προφορικών και γραπτών), με **εντατική προσπάθεια** για κατάλληλες επιλογές σε όλα τα επίπεδα, με ανεπτυγμένο γλωσσικό αίσθημα και διά βίου μαθητεία στη γλώσσα. Είναι αυτός που πιστεύει στη γλώσσα του ως αξία, δηλαδή ως φυσικό συμπλήρωμα της σκέψης του, ως **πολιτιστική κληρονομιά** του και, τελικά, ως ταυτότητα. Είναι ο ομιλητής που έχει συναίσθηση ότι στην αναμέτρησή του με τη γλώσσα είναι εκ των προτέρων «ηττημένος», επιμένει όμως να αγωνίζεται για μια «αξιοπρεπή ήττα», στην οποία ο λόγος του δε θα έχει, κατά το δυνατόν, προδώσει τη σκέψη του, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που του παρέχει η γλώσσα του. Χρειάζεται ταπεινοσύνη και αίσθηση ορίων για να «νογάει» ο ομιλητής, να έχει επίγνωση των πεπερασμένων δυνάμεών του σε σχέση με τον κολοσσό κάθε φυσικής γλώσσας, ιδίως μιας πολιτιστικά καλλιεργημένης γλώσσας που συμβαίνει να είναι η Ελληνική.

* Το κείμενο και οι ασκήσεις (εκτός από όσες σημειώνονται με αστερίσκο) προέρχονται από τα διαγωνίσματα 2335, 2683 και 2693 της Τράπεζας Θεμάτων του Υπ. Παιδείας.

Ωστόσο, αυτή η αδυναμία είναι συγχρόνως και μια διανοητική πρόκληση για κάθε ομιλητή να κατακτήσει τη γλώσσα του σε τέτοια έκταση και τόσο βάθος, ώστε να εξασφαλίσει τη μεγαλύτερη δυνατή **ποιότητα στον λόγο** του. Ο Βιτγκενστάιν δε μας έχει διδάξει μόνο ότι τα όρια του κόσμου μας είναι τα όρια της γλώσσας μας, αλλά μας έχει εμπνυχώσει ότι μπορούμε να εκφράσουμε καθαρά με τη γλώσσα μας ό,τι συλλαμβάνουμε καθαρά με τον νου μας. Η καθαρότητα της σκέψης μας δηλαδή εξασφαλίζει και την ποιότητα του λόγου μας. Άλλη πρόκληση αυτή, άλλος παράλληλος αγώνας. Αυτός όμως ο διπλός αγώνας δικαιώνει την ύπαρξή μας και, στην πράξη, χαράσσει τα όρια της ελευθερίας μας που είναι συνυφασμένα με τη σκέψη και τη γλώσσα μας. Αυτός ο αγώνας και αυτή η αγωνία εκφράζονται με αφοπλιστική απλότητα και ευθυβολία στα λόγια του μεγάλου στοχαστή-ποιητή, του Διονυσίου Σολωμού, «μίγαρις (= μήπως) πως έχω άλλο τι στον νου μου πάρεξ (= εκτός από) ελευθερία και γλώσσα».

(Γεώργιος Μπαμπινιώτης, εφημ. *Το Βήμα*, 01-03-2014 [διασκευή])

ΘΕΜΑΤΑ

(Επιλέξτε μία άσκηση από κάθε θέμα.)

- A1** α) Ποιος θεωρείται «προσεκτικός ομιλητής» της γλώσσας και ποιος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «ιδανικός μιλητής της γλώσσας», σύμφωνα με τον συγγραφέα του κειμένου; (60 έως 80 λέξεις)
- β)* Για ποιον λόγο, σύμφωνα με τον συγγραφέα του κειμένου, δεν είναι δυνατόν να υπάρξει «ιδανικός ομιλητής» της γλώσσας; (60 έως 80 λέξεις)
- γ) Με ποιους τρόπους, σύμφωνα με τον συγγραφέα του κειμένου, ο ομιλητής μπορεί να καλλιεργεί και να εμπλουτίζει τη γνώση του για τη γλώσσα; (60 έως 80 λέξεις)
- (Μονάδες 15)**

- A2** α) Να δώσετε από έναν πλαγιότιτλο στη β' παράγραφο («Κατ' αρχάς ... γλώσσας») και στη γ' παράγραφο («Αυτό που υπάρχει ... η Ελληνική») του κειμένου.
- β) Να χωρίσετε σε δύο παραγράφους τη γ' παράγραφο («Αυτό που υπάρχει ... η Ελληνική») του κειμένου και να αιτιολογήσετε τη διαφορετική παραγραφοποίηση.
- γ)* Να καταγράψετε τα δομικά μέρη και τον τρόπο ανάπτυξης της β' παραγράφου του κειμένου. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με την αναφορά σε συγκεκριμένα χωρία της παραγράφου.
- δ)* Να καταγράψετε τις λέξεις ή τις φράσεις με τις οποίες επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων του κειμένου.

(Μονάδες 10)

- B1** α) Να συντάξετε μία παράγραφο 60 έως 80 λέξεων στην οποία να χρησιμοποιήσετε τις φράσεις του κειμένου με έντονη γραφή: «**λεξιλογικό θησαυρό**», «**πραγματικής επικοινωνίας**», «**εντατική προσπάθεια**», «**πολιτιστική κληρονομιά**», «**ποιότητα στον λόγο**».
- β) 1) «ο ευαίσθητος χρήστης [...] πασχίζει ακατάπαυστα να αρθρώνει ποιητικό λόγο»: Να αντικαταστήσετε την υπογραμμισμένη λέξη με μία συνώνυμη, με βάση τη σημασία της στο κείμενο, και να χρησιμοποιήσετε τη συνώνυμη λέξη σε μία πρόταση που θα δημιουργήσετε. 2) «μας έχει εμψυχώσει»: Να αντικαταστήσετε την υπογραμμισμένη λέξη με μία συνώνυμη, με βάση τη σημασία της στο κείμενο, και να χρησιμοποιήσετε τη συνώνυμη λέξη σε μία πρόταση που θα δημιουργήσετε.
- γ)* «μήγαρις πως έχω άλλο τι στον νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα»: Χρησιμοποιώντας τη φράση αυτή, να γράψετε μία παράγραφο 50 έως 60 λέξεων.

(Μονάδες 15)

- B2** α) «Ο Βιτγκενστάιν δε μας είχε διδάξει μόνο»: Να αιτιολογήσετε την επιλογή της ενεργητικής σύνταξης από τον συγγραφέα και να τη μετατρέψετε σε παθητική.
- β) Να επισημάνετε ποιες από τις παρακάτω φράσεις και προτάσεις του κειμένου χρησιμοποιούνται με κυριολεκτική/δηλωτική και ποιες με μεταφορική/συνυποδηλωτική σημασία: 1) «γνωρίζει την ιστορική γραφή (ορθογραφία) όλων των λέξεων»· 2) «στην αναμέτρησή του με τη γλώσσα»· 3) «με τον κολοσσό κάθε φυσικής γλώσσας».
- γ) Το κείμενο κλείνει με τα λόγια του ποιητή Διονυσίου Σολωμού: «μήγαρις πως έχω άλλο τι στον νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα». Γιατί ο συγγραφέας επιλέγει αυτόν τον τρόπο για να κλείσει το κείμενό του;
- δ)* Να δικαιολογήσετε τη χρήση του ρητορικού ερωτήματος στον τίτλο του κειμένου.

(Μονάδες 10)

- Γ** α)* Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Μητρικής Γλώσσας (21 Φεβρουαρίου), δημοσιεύετε ένα κείμενο στην εφημερίδα του σχολείου σας (περίπου 450 λέξεις), στο οποίο αναδεικνύετε τη σημασία της προστασίας και της καλλιέργειας της μητρικής γλώσσας και προτείνετε τρόπους με τους οποίους το σχολείο θα μπορούσε να βελτιώσει την παρεχόμενη στους μαθητές του γλωσσική εκπαίδευση.
- β)* Με αφορμή τη διαπίστωση ότι η γλωσσική διδασκαλία και γενικότερα η ελληνική εκπαίδευση δίνει προτεραιότητα στον γραπτό λόγο και υποτιμά την προφορική έκφραση, δημοσιεύετε ένα κείμενο στην εφημερίδα του σχολείου σας (περίπου 450 λέξεις), στο οποίο, προκειμένου να αναδείξετε την ισοτιμία των δύο αυτών μορφών έκφρασης, αναλύετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

(Μονάδες 50)

Διαγώνισμα 2

Διδακτική ενότητα: Γλωσσική Κρίση

[Η γλώσσα μας σήμερα]

■ Κείμενο

Η ελληνική γλώσσα με τον λεξιλογικό πλούτο και με την εκφραστική δύναμή της δημιούργησε αξιόλογα μνημεία λόγου και πολιτισμού. Παράλληλα, πρόσφερε σε όλες τις γλώσσες του κόσμου βασικούς όρους για την επιστήμη, για την τέχνη και τον φιλοσοφικό στοχασμό. Στην πορεία του χρόνου, βέβαια, και η ελληνική γλώσσα δανείστηκε δημιουργικά λέξεις από άλλες γλώσσες, χωρίς να χάσει τη γνησιότητά της.

Οι κοινωνικές συνθήκες και τα μέσα επικοινωνίας είναι όμως σήμερα διαφορετικά από άλλοτε. Στην εποχή μας η επαφή μεταξύ των λαών είναι πολύ εύκολη. Η παγκοσμιοποίηση έχει κάνει όλη την υφήλιο μια γειτονιά. Με το διαδίκτυο, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο ενημερωνόμαστε πολύ γρήγορα για ό,τι συμβαίνει σε κάθε σημείο της γης. Παράλληλα, η διαφήμιση, το εμπόριο και ο οικονομικός ανταγωνισμός οδηγούν τους ανθρώπους στο κυνήγι του κέρδους. Αυτή η νέα κατάσταση δεν έχει μόνο θετικά στοιχεία. Για τη γλώσσα ιδίως των μικρών πληθυσμιακά λαών αποτελεί δοκιμασία και μεγάλο κίνδυνο.

Ο κίνδυνος αυτός συνίσταται στο ότι οι συνθήκες της σημερινής ζωής, και ιδιαίτερα το εμπορικό πνεύμα, επηρεάζουν αρνητικά την **αφομοιωτική ικανότητα της γλώσσας** μας. Η τάση για ευκολία, η κυριαρχία όρων της τεχνολογίας και του διαδικτύου, τα **διαφημιστικά κόλπα** και η έγχρωμη εικόνα ωθούν τον άνθρωπο στον μιμητισμό, στην αντιγραφή ξένων προτύπων και γλωσσικών στοιχείων.

Το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να αλλοιώνεται το γλωσσικό αίσθημα που διαμόρφωσε ο Νεοέλληνας μιλώντας και ακούοντας τη μητρική του γλώσσα. Δεχτήκαμε, για παράδειγμα, πλήθος λέξεων που συνδέονται με τη χρήση του υπολογιστή, τον οποίο εντάξαμε στο λεξιλόγιό μας ως computer. Επίσης εκατοντάδες λέξεις που συνδέονται με το φαγητό, όπως φαστ φουντ, σπαγγέτι, χάμπουργκερ, τoστ, ή το ντύσιμο, όπως τζιν, μίνι και άλλες, εντάχθηκαν στο λεξιλόγιό μας. Ακόμα, πλήθος πινακίδων ελληνικών καταστημάτων και εμπορικών κέντρων φέρουν ξενόγλωσσες επιγραφές. Το χειρότερο μάλιστα είναι ότι κατασκευάσαμε λέξεις που δείχνουν ότι χάσαμε το γλωσσικό αισθητήριο μας, όπως σουβλακερί, γυράδικο, φαστφουντάδικο κ.ά.

Για ποιους λόγους όμως δανειζόμαστε λέξεις από άλλες γλώσσες; Πολλοί θα απαντήσουν ότι ως λαός έχουμε την ανάγκη να συμβαδίζουμε με την εποχή μας,

να μη θεωρηθούμε **οπισθοδρομικοί**, γι' αυτό και χρησιμοποιούμε επιδεικτικά το λεξιλόγιο άλλων γλωσσών. Η τάση μας για μοντερνισμό (να μία ακόμη λέξη ξενικής προέλευσης) και η ξενομανία μάς οδηγούν στο να χρησιμοποιούμε ξένες λέξεις και εκφράσεις, ενώ έχουμε τις αντίστοιχες ελληνικές. Πολλοί επαγγελματίες, επίσης, και έμποροι τουριστικών ειδών πιστεύουν ότι το αγοραστικό κοινό, βλέποντας ξενόγλωσσες επιγραφές, εντυπωσιάζεται και προτιμά τα προϊόντα των καταστημάτων τους.

Όλα αυτά σημαίνουν, όπως γίνεται αντιληπτό, ότι υπάρχουν προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουμε. Ωστόσο, δεν είναι ανάγκη να χάσουμε την επικοινωνία μας με τους άλλους λαούς, γιατί η επαφή με άλλους πολιτισμούς είναι ευλογία. Πρέπει κυρίως να αποκτήσουμε πιο στέρεη γλωσσική παιδεία. Να επιδιώκουμε, δηλαδή, να σπουδάζουμε συστηματικά την προφορική και τη γραπτή μητρική μας γλώσσα. Έτσι, θα έχουμε τη δυνατότητα να μην αποδεχόμαστε εύκολα **ξένους όρους**, παραμερίζοντας ελληνικές λέξεις ικανές να αποδώσουν τις σύγχρονες επικοινωνιακές και τεχνολογικές περιστάσεις.

Τελειώνοντας, μπορούμε να επισημάνουμε ότι είναι ανάγκη να εργαστούμε για την ουσιαστικότερη επικοινωνία μεταξύ των λαών και την εκμάθηση ξένων γλωσσών με τρόπο που δε θα μειώνει τη γλωσσική μας αντίσταση. Αυτό θα επιτευχθεί, αν όλοι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην παιδεία, όπως είναι για παράδειγμα η οικογένεια, το σχολείο και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σέβονται τη **μητρική γλώσσα** και παρέχουν στους νέους πρότυπα προφορικού και γραπτού λόγου αντιπροσωπευτικά της αξίας της.

(«Η ξενομανία του Νεοέλληνα και η Γλώσσα μας», Γ. Σπανός, *Ζωντανές μνήμες*, Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα, 1993, σελ. 75-77 [διασκευή])

ΘΕΜΑΤΑ

(Επιλέξτε μία άσκηση από κάθε θέμα.)

- A1**
- α)*** Ποια είναι η θέση του συντάκτη του κειμένου για τον γλωσσικό δανεισμό και με ποια επιχειρήματα τη στηρίζει; (60 έως 80 λέξεις)
  - β)** Ποιοι είναι, σύμφωνα με το κείμενο, οι λόγοι για τους οποίους δανειζόμαστε λέξεις από άλλες γλώσσες; (60 έως 80 λέξεις)
  - γ)** Με ποιον τρόπο, σύμφωνα με τον συγγραφέα, μπορεί να επιτευχθεί ο σεβασμός στη μητρική μας γλώσσα χωρίς να χαθεί η επικοινωνία μας με τους άλλους λαούς; (60 έως 80 λέξεις)
- (Μονάδες 15)**
- A2**
- α)*** Πώς επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων του κειμένου;
  - β)** Να επισημάνετε δύο από τις διαρθρωτικές λέξεις με τις οποίες επιτυγχάνεται η συνοχή στη στ' παράγραφο του κειμένου («Όλα αυτά ... περιστάσεις») και να αιτιολογήσετε τη χρήση καθεμιάς από αυτές.

- γ) Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η δ' παράγραφος («Το αποτέλεσμα ... φαστφουντάδικο κ.ά.») του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
- δ)* Να αποδώσετε έναν τίτλο σε καθεμιά από τις παραγράφους του κειμένου.

(Μονάδες 10)

- B1** α) Να δημιουργήσετε μία παράγραφο (50 έως 60 λέξεις) στην οποία να χρησιμοποιήσετε τις παρακάτω φράσεις και λέξεις του κειμένου με έντονη γραφή: «**αφομοιωτική ικανότητα της γλώσσας**», «**διαφημιστικά κόλπα**», «**οπισθοδρομικοί**», «**ξένους όρους**», «**μητρική γλώσσα**».
- β) Να δημιουργήσετε μία πρόταση για καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου: «γνησιότητα», «αντιγραφή», «αλλοιώνεται», «εντάξαμε», «οπισθοδρομικοί».
- γ)* «η επαφή με άλλους πολιτισμούς είναι ευλογία»: Να χρησιμοποιήσετε τη φράση αυτή σε μία παράγραφο 50 έως 60 λέξεων.

(Μονάδες 15)

- B2** α) Να δώσετε έναν μεταφορικό/συνυποδηλωτικό τίτλο στο κείμενο και να επισημάνετε τη διαφορά του νέου τίτλου σε σχέση με τον υπάρχοντα κυριολεκτικό/δηλωτικό.
- β) Να επισημάνετε πέντε ξενόγλωσσους όρους στη δ' παράγραφο («Το αποτέλεσμα ... φαστφουντάδικο κ.ά.») του κειμένου και να αιτιολογήσετε τη χρήση τους στο κείμενο.
- γ)* Να ερμηνεύσετε τη χρήση του α' πληθυντικού προσώπου στις δύο τελευταίες παραγράφους του κειμένου.

(Μονάδες 10)

- Γ** α)* Οι συζητήσεις περί γλωσσικής κρίσης πυκνώνουν τα τελευταία χρόνια με ρυθμό αντιστρόφως ανάλογο της γλωσσικής ικανότητας της νέας γενιάς, όπως αυτή απεικονίζεται σε όλες τις σχετικές έρευνες. Με αφορμή το γεγονός αυτό, αποφασίζετε να δημοσιεύσετε ένα κείμενο στην εφημερίδα του σχολείου σας (περίπου 450 λέξεις), στο οποίο καταγράφετε και αξιολογείτε τους παράγοντες που προβάλλονται ως γενεσιουργοί του φαινομένου αυτού και προτείνετε τρόπους αποτελεσματικής αντιμετώπισης των αρνητικών αποτελεσμάτων τους.
- β)* Ημερήσια εφημερίδα διοργανώνει αφιέρωμα στο μέλλον των γλωσσών. Στο πλαίσιο του αφιερώματος αυτού δημοσιεύεται ένα άρθρο στο οποίο ο συντάκτης θεωρεί τη γλωσσική μεταβολή που προέρχεται από την απλούστευση και τον δανεισμό ως κίνδυνο που απειλεί με εξαφάνιση την ελληνική γλώσσα. Αποφασίζετε, λοιπόν, να του στείλετε μια επιστολή (περίπου 450 λέξεις), με την οποία καταθέτετε τις προσωπικές σας απόψεις για το ζήτημα αυτό.

(Μονάδες 50)